

SURİYE KRİZİNDE YENİ SAFHA İDLİB

CAN ACUN, BİLAL SALAYMEH

SURİYE KRİZİNDE YENİ SAFHA **İDLİB**

CAN ACUN, BİLAL SALAYMEH

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
İDLİB'DE MUHALEFETİN VARLIĞI VE BÖLGENİN YÖNETİMİ	9
FETİH ORDUSU VE İDLİB'İN ELE GEÇİRİLMESİ	10
İDLİB'DEKİ MUHALİFLER ARASI DENGELER	10
İDLİB BÖLGESİNİN YÖNETİMİ	13
İDLİB'DE ASKERİ DENGELER	14
İDLİB'DE TÜRK ASKERİ KONUŞLANDIRILMASI VE DİNAMİKLERİ	15
İDLİB'E YÖNELİK MUHTEMEL BİR SALDIRI VE ETKİLERİ	17
İDLİB'E ASKERİ OPERASYON İHTİMALİ	18
SONUÇ	21

YAZARLAR HAKKINDA

Can Acun

SETA Dış Politika Direktörlüğü'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Kanada'da Kültürlerarası Diyalog Eğitimi almıştır. Mısır'da Kahire-Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde ve SETA Kahire'de Mısır üzerine çalışmalar yürütmüştür. Halen SETA Ankara'da Ortadoğu üzerine araştırmalar yapmaktadır. İlgi alanları içerisinde çatışma bölgeleri ve devlet dışı silahlı örgütler bulunmaktadır.

Bilal Salaymeh

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler bölümünden 2016'da birincilikle mezun olan Salaymeh, Yüksek Lisans çalışmasını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde 'Neopatrimonyalizmin Suriye'deki Çatışmanın Gidişatı Üzerindeki Etkisi' adlı tezi ile bitirdi. Doktora eğitimine ODTÜ Uluslararası İlişkiler bölümünde devam etmektedir. Ortadoğu çalışmaları, özellikle Filistin ve Suriye meseleleri ile yakından ilgilenmektedir. Salaymeh, aynı zamanda mülteci çalışmaları üzerine eğitim aldı. Hali hazırda SETA Dış Politika Direktörlüğünde araştırma asistanı olarak görev yapmaktadır.'

ÖZET

2011'den bu yana devam etmekte olan ve yakın tarihte yaşanan en kanlı çatışmalardan birisi olan Suriye krizinde Esed rejiminin askeri kazanımlarının ardından İdlib bölgesi muhaliflerin son kalesi konumuna gelmiş durumdadır. İdlib'i yeniden kontrol etmek istediğini açık bir şekilde ifade eden Esed rejiminin şehre saldırma kararının Rusya ve İran'ın onayı ve desteği olmadan gerçekleşmeyeceği söylenebilir. Özellikle Rusya'nın artan nüfuzu İdlib gibi önemli bir meselede Esed rejiminin tek başına karar alma imkanını sınırlamaktadır. Diğer yandan yedi yıldır devam eden çatışma ve "yıpratma savaşı"ndan dolayı Esed rejiminin askeri gücü gittikçe aşınmış ve insan kaynakları tükenmiştir. Oldukça sınırlı bir mobilize güce sahip olan, hem insan kaynağı hem de askeri teçhizat açısından zayıf duruma düşen Esed rejiminin muhaliflerin son kalesi haline gelmiş, on binlerce savaşçının olduğu İdlib bölgesine yapacağı hamlenin kolay olmayacağı aşıkardır. Bu hususlar dikkate alındığında Esed rejiminin İdlib'e saldırma kararının ancak Rusya'nın onayı ve kapsamlı desteği halinde gerçekleşebileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu durum Esed rejiminin kendi imkanlarıyla Kuzey Hama ve Kuzeybatı Lazkiye'de sınırlı hareketler düzenleyemeyeceği anlamına gelmeyecektir.

Türkiye, Rusya ile yürüttüğü müzakereler neticesinde Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketleri örneğinde olduğu gibi sahadaki varlığını ve etkinliğini artırarak Suriyeli muhaliflerin yanı sıra siviller için de bir yaşam alanı oluşturmuştur. Astana süreci ve çatışmasızlık anlaşmasının neticesinde İdlib bölgesinde on iki farklı gözlem noktası tesis eden Türkiye İdlib üzerinde Ruslarla yürüteceği müzakerelerle ve sahada muhalefeti birleştirecek ve radikal unsurları elimine edecek adımlarla yaklaşık 3 milyon sivilin yaşadığı bölgeyi büyük bir insani krizden kurtarabilir.

Bu analiz İdlib'in demografik, askeri ve siyasi yapısıyla birlikte Esed rejiminin şehre yönelik askeri hareket yapma arzusunu, bu bağlamda Rusya'nın belirleyici rolünü ve şehrin Türkiye açısından önemini ele almaktadır.

GİRİŞ

2011'den bu yana devam eden ve yakın tarihte yaşanan en kanlı çatışmalardan birisi olan Suriye krizinde –Esed rejiminin son dönemdeki askeri kazanımlarının ardından– İdlib bölgesi muhaliflerin son kalesi konumuna gelmiş durumdadır. İdlib eyaletinin yanı sıra mücavirindeki Batı ve Güney Halep ile birlikte sınırlı düzeyde Kuzey Hama ve Kuzey Lazkiye'de Türkmen ve Kürt Dağları civarını kapsayan bu alan yedi yıldır Esed rejimine karşı savaşan muhaliflerin elinde bulunduğusu son bölgedir.

2015'te Esed rejiminden ele geçirilen ve rejim aleyhine ciddi bir stratejik kazanıma dönüşen İdlib muhaliflerin o günden bu yana komuta-kontrol ve askeri güç dinamikleri açısından merkezi konumunda bulunuyor. Muhaliflerin Halep, Doğu Guta ve Kuzey Humus gibi bölgeleri kaybetmesinin yanı sıra son dönemlerde Dera ve Kuneytra'dan da çıkmaya zorlanmaları İdlib'deki muhalif varlığını daha önemli bir hale getiriyor. Bu bağlamda mücavir bölgelerle birlikte 3 milyon civarında bir nüfusa erişen İdlib'in çatışmasızlık bölgesi kapsamına alınması ve Türkiye'nin Ekim 2017'de başlayarak Mayıs 2018'de sonuncusunu kurduğı,¹ Rusya ve İran ile varı-

lan Astana anlaşması kapsamında oluşturulan on iki gözlem noktası bölgenin kaderi açısından önemli arz ediyor.

Muhaliflerin kendi içinde de oldukça parçalı bir halde bulunduğu İdlib'de yerel dengeler de bölgenin geleceğı açısından son derece kritik bir öneme sahiptir. Zaman zaman birbirleriyle çatışan muhalif unsurlar ideolojik ayrışmanın yanı sıra güç mücadelesinin içine de sürüklenmiş durumdalar. Tek bir çatı altında birleşemeyen muhalifler Heyet-i Tahrirü's-Şam (HTŞ),² Cephetü'l-Tahrir Suriye³ gibi yapıların yanı sıra Feylaku's-Şam ve Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) önde gelen gruplarından oluşan yapıların bir araya gelerek oluşturduğı Vataniye Cephesi gibi önemli gruplardan meydana geliyordu. Temmuz 2018'de Cephetü'l-Tahrir Suriye (Suriye Özgürleştirme Cephesi), Vataniye Cephesi, Ceyşu'l-Ahrar, Sukuru's-Şam Tugayları bir araya gelerek Cephetü'l-Vataniye lil-Tahrir (Özgürleştirme Milli Cephesi) oluşturuldu. Böylelikle İdlib'de HTŞ ve Özgürleştirme Milli Cephesi çatısı altında iki ana kamptan bahsetmek mümkün oldu. Türkiye ise rejim ve müttefiklerinin bölgeye müdahale etmek için araçsallaştırdıkları radikal grupların siyasi manevralarla ortadan kaldırılması için çaba sarf ederken Fırat Kalkanı Harekatı (FKH) ve Zeytin Dalı Harekatı'nda (ZDH) öne çıkan Milli Ordu ve müttefiklerinin İdlib'de de etkinliğini artırmasına gayret ediyor.

İdlib, Astana süreci kapsamında çatışmasızlık bölgesi olarak kabul edilmiş olmasına rağmen rejim ve müttefikleri, HTŞ gibi yapıları öne sürerek zaman zaman hava hareketleri düzenlemeye devam ederken Dera'da elde edilen kazanımlar sonrasında İdlib'i doğrudan kapsamlı bir şekilde hedef alacaklarına yönelik söylemlerini artırmaya başlamış durumdalar. Bu bağlamda olası bir askeri hareket Türkiye açısından büyük riskler barındırıyor. BM Suriye Özel

1. "Turkey Finishes Setting up Observation Posts in Idlib", *Hürriyet Daily News*, 16 Mayıs 2018.

2. Kendini fesheden Nusra ve Şam'ın Fethi Cephesi'nin ana omurgasında oluşturulan çatı yapının adıdır.

3. Ahraru's-Şam ve Nurettin Zengi grubunun çatı yapılanmasına verilen isimdir.

Temsilcisi Steffan de Mistura 17 Mayıs'ta yaptığı açıklamada İdlib'de Doğu Guta senaryosu tekrar edilirse insani durumun Doğu Guta'dan altı kat daha kötü olacağını ortaya koyarken ola- sı bir askeri operasyon ve yoğun bombardıman neticesinde bölgeden Türkiye sınırına büyük bir güç dalgası yaşanacağını belirtmiştir. Yine İdlib ve mücavirindeki muhalif unsurların ortadan kaldırılması Türkiye'nin nüfuz alanındaki Afrin, Azez, Bab, Cerablus gibi bölgeleri de doğrudan tehdit eder bir gerçekliğe neden olacakken Türkiye'nin PYD/YPG ile mücadelesini de olumsuz etkileyecektir. Her ne kadar Türkiye destekli ve büyük oranda Türkiye kontrolünde sayılabilecek FKH ve ZDH bölgelerinin çeşitli açılardan ayrı değerlendirilmesi gerekse de nihayetinde İdlib'in akıbeti doğrudan bu bölgelerin de geleceğini şekillendirecektir.

Esed rejiminin Humus ve Doğu Guta'ya saldırarak bölgedeki insanları muhalif savaşımlarla birlikte İdlib'e göçe zorladığı, Dera'yı ise benzer bir biçimde saldırı altına alarak buradaki muhalif unsurları ortadan kaldırdığı bir dönemde İdlib'in akıbetinin ne olacağı sorusu ön plana çıkıyor. Rejimin mevcut askeri kapasitesi ve siyasi angajmanları olası bir kapsamlı hareketin ancak Rusya'nın onayı ve harekate dahil olmasıyla gerçekleşebileceğini gösterirken Türkiye ve Rusya'nın Suriye sahasındaki mevcut pozisyonları Moskova'nın Ankara'yı doğrudan tehdit edecek böyle bir adımı atma ihtimalini zayıflatmaktadır. Buna rağmen Türkiye mevcut tehditleri görerek İdlib etrafında konuşlandığı on iki askeri noktayı tahkim etmektedir. Türkiye ayrıca İdlib içinde varlığını devam ettiren radikal yapıların zayıflatılması için muhalifleri desteklemeye devam ederken Suriye krizinin siyasal bir çözüme kavuşturulabilmesi adına Astana ve Cenevre süreçleri bağlamında çaba sarf etmektedir.

Bu analiz mezkur meseleler bağlamında İdlib'in demografik, askeri ve siyasi yapısıyla birlikte rejimin şehre yönelik askeri hareket yapma arzusu ve bu bağlamda Rusya'nın belirleyici rolünü ele almaktadır. Analiz ayrıca bölgenin Türkiye

açısından önemini değerlendirmekte, muhtemel bir askeri hareketin Türkiye için oluşturabileceği tehditleri ortaya koymakta ve Ankara'ya da politika önerisi sunmayı amaçlamaktadır.

Yakın tarihin en kanlı çatışmalarından birisi olan Suriye krizinde –Esed rejiminin son dönemdeki askeri kazanımlarının ardından– İdlib bölgesi muhaliflerin son kalesi konumuna gelmiş durumdadır.

İDLİB'DE MUHALEFETİN VARLIĞI VE BÖLGENİN YÖNETİMİ

Suriye'de Mart 2011'de Esed iktidarına karşı başlayan gösteriler "Arap Baharı"nın da etkisiyle rejim tarafından sert karşılık görmüş, hükümetin halkın taleplerine karşılık askeri yöntemlere başvurusu ise ülkeyi kısa süre içerisinde kaosa sürükleyecek bir dönemi başlatmıştır. Aylar süren barışçıl gösterilerle bir sonuç elde edemeyen rejim karşıtları da bir müddet sonra silahlı ayaklanma yolunu tercih etmiştir. Bu süreçte özellikle Esed ordusunda görev alan fakat rejimin halka yönelik tutumu karşısında orduyu terk ederek silahlarıyla birlikte muhalefete katılan ordu mensupları bir müddet sonra ÖSO ismiyle ülkedeki ilk muhalif grubu teşkil edecek yapılanmayı oluşturmuşlardır. Ardından ülke içerisinde yaşanan çatışmalar kısa sürede bir iç savaşa dönüşmüş, ÖSO dışında muhalif saflarda pek çok örgüt ortaya çıkmıştır. İran ve Rusya rejim saflarında pozisyon alırken Türkiye, Körfez ülkeleri ve genel olarak Batılı ülkeler de muhalifleri desteklemeye başlamıştır. Muhalifler DEAŞ'ın Irak'tan Suriye'ye geçip kendisini hedef almasına kadarki dönemde ülkenin önemli bir kısmında saha kontrolünü sağlamayı başarırken örgütün muhalif bölgelerde etkinliğini artırmasıyla zor bir sürecin içerisine girmiştir.

Ancak askeri açıdan İdlib'de elde edilen büyük başarı muhalifler adına umutları yeniden yeşertecek bir dönüm noktası olmuştur.

Fetih Ordusu ve İdlib'in Ele Geçirilmesi

Suriyeli muhaliflerin DEAŞ sorunuyla karşılaşarak ülkenin doğusundaki Deyrizor, Haseke ve Rakka'dan çıkarılmasının ardından kendini yeniden toparlamaya çalıştığı bir dönemde, İdlib çevresinde Ceyşu'l-Fetih (Fetih Ordusu)⁴ adlı ortak bir operasyon odasının kurulduğu ilan edildi.⁵ Muhalifler İdlib şehrini Esed rejiminden almak için Mart 2015'te operasyon başlattı. Her ne kadar daha önce de bölgede muhalifler rejim unsurlarına karşı saldırılar düzenlemiş olsa da şehri almaya muvaffak olamamışlardı. Bu operasyonda bölgede ileri gelen güçlü grupların bir araya gelerek oluşturduğu Fetih Ordusu koalisyonu şehre güçlü bir hücum başlattı. Yaklaşık dört gün süren çatışma ve saldırıların ardından muhalifler şehri bütünüyle ele geçirmeyi başardı.⁶

Fetih Ordusu böylelikle bölgede yer alan Şii nüfusa sahip Keferya-Fua köylerini kuşatma altına alırken ilerleyiş batıda rejim kontrolündeki bölgelere doğru genişlemeye devam etti. Muhalifler 22 Nisan'da ise yeni bir operasyon odasıyla İdlib'in Lazkiye'ye açılan batıdaki Cüreş-Şugur şehrine yönelik saldırıya başladı. Yaklaşık üç gün sonra şehir büyük oranda muhaliflerin hakimiyetine geçti.⁷ 28 Mayıs 2015'e gelindiğinde ise Fetih Ordusu stratejik Eriha şehrini de kontrol altına almayı başardı.⁸ Muhalifler ilerleyişini sür-

dürerek İdlib ile Lazkiye arasında yer alan Gab Ovası'na yöneldi ve pek çok noktayı ele geçirdi. Suriye'deki savaşın gidişatını dramatik bir biçimde değiştiren bu hamle muhalifleri çok güçlü bir pozisyona taşırken rejimi son derece kırılğan bir hale getirmişti. İlerleyişin bu şekilde devam etmesi halinde Hama ve Lazkiye'de rejim varlığının tehlikeye girebileceği ve muhaliflerin ilerleyişinin rejimin çöküşüne yol açacağına yönelik güçlü emareler ortaya çıkarken özellikle Eylül 2015'te Rusya'nın doğrudan savaşa dahil olarak hedef almaya başlaması ve İran'ın da buna paralel olarak sahadaki ağırlığını artırmasıyla dengeler muhalifler aleyhine şekillenmeye başladı.

İdlib'deki Muhalifler Arası Dengeler

Rus müdahalesinden sonra Suriyeli muhalifler oldukça sancılı bir süreç yaşarken rejim saldırıları karşısında pek çok yerden çekilmek zorunda kaldılar. Rusya ve İran'ın desteğiyle kuşatma altına aldığı bölgelere yoğun saldırılar düzenleyen Esed rejimi bölgedeki nüfusu muhalif gruplarla birlikte göçe zorladı. Neticede her defasında İdlib'e yönelen tehcir edilmiş kitleler dar bir alanda nüfusun 2,5-3 milyona kadar yükselmesine neden oldu. Ayrıca çok sayıda muhalif savaşçı da bu bölgelerden İdlib'e geçti.

İlk aşamada El-Kaide'nin Suriye kolu olan Nusra grubu örgütten biatını çekerek isim değişikliğine gitmiş, Şam'ın Fethi Cephesi'ni kurduğunu açıklamış ve daha sonra da HTŞ'yi ilan ederek farklı gruplarla birleşmişti.⁹ Bu aşamalarda diğer muhaliflerle de gerginlik yaşayan grup bazı yapıları bölgede tasfiye ederek güçlü bir pozisyona ulaştı. Son olarak Ahraruş-Şam ile 2017'de yaşanan gerginliklerin ardından gerçekleşen çatışmalarla İdlib ve çevresini büyük oranda kontrol altına alan HTŞ daha sonra ideolojik iç çekişmeler, yoğun rejim ve DEAŞ saldırıları sonucu ciddi oranda kan kaybetti. 9 Ekim 2017'de DEAŞ'ın rejim bölgesini geçerek HTŞ kontrolündeki muhalif bölgeye sal-

4. Fetih Koalisyonu'nun kuruluşunda parçası olan önemli gruplar; Ahraruş-Şam, Nusra Cephesi, Hakk Tugayı, Ceyşu'l-Sünnet, Ecne-duş-Şam, İmam Buhari Ketibesi, Feylakuş-Şam.

5. "Rebels Seek to Storm Idlib", NOW News, 25 Mart 2015, <https://now.mmedia.me/lb/en/NewsReports/565025-rebels-seek-to-storm-idlib-amid-chemical-fears>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

6. Mariam Karouny, "Islamist Groups Seize Syrian City Idlib for First Time", Reuters, 28 Mart 2015.

7. "Nusra, Allies Overrun Syrian Town of Jisr al-Shughur", *The Daily Star*, 25 Nisan 2015.

8. Leith Aboufadel, "Syrian Army Withdraws from Ariha and Kafr Najd", *Almasdar News*, 28 Mayıs 2015, <https://www.almasdarnews.com/article/syrian-army-withdraws-from-ariha-and-kafr-najd>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

9. Can Acun ve Bilal Salaymeh, *El-Kaide'den HTŞ'ye Nusra Cephesi*, (SETA Rapor, İstanbul: 2018).

dırması¹⁰ ve 24 Ekim'de rejimin bölgede simultane olarak HTŞ'ye karşı başlattığı saldırı¹¹ grubun ağır bir darbe almasına yol açtı. Şubat 2018'e kadar süren çatışmalar sonucu Halep'in güneyi ve İdlib'in bir kısmı muhaliflerin kontrolünden çıktı. Kısa süre içerisinde muhalifler arasında çatışmalar yeniden alevlendi. Bu süreçte HTŞ içerisine daha önce eklenmiş birçok grup ayrılırken El-Kaide yakınlığıyla bilinen isimler de ayrışmaya başlayarak Hurrased-Din adlı örgütü oluşturdular.¹²

Daha önce Haziran 2017'de HTŞ ve Ahraruş-Şam arasında yaşanan çatışmaların ardından HTŞ Bab Hava Sınır Kapısı ve İdlib şehri gibi önemli bölgeleri ele geçirmiş, Ahraruş-Şam, Cebel'e-Zaviye ve Gab Ovası bölgesine çekilmek zorunda kalmıştı. 2018'de iç karışıklıklar ve tartışmalar sonucu bölünmeler yaşayan HTŞ 18 Şubat 2018'de kendisine rakip iki grubun (Ahraruş Şam ve Nureddin Zengi Hareketi) bir araya gelerek kurdukları Cephetü'l-Tahrir Suriye grubuyla bir gün sonra çatışmaya başladı. İlk başlarda Cephetü'l-Tahrir Suriye'nin kimi bölgeleri ele geçirmesine karşın sonrasında HTŞ bazı bölgeleri geri almayı başardı. Buna rağmen önemli birtakım pozisyonlar (Daret İzze, Sarakib, Taftanaz Hava

Üssü) Cephetü'l-Tahrir Suriye'nin elinde kaldı. Çatışmalar 24 Nisan 2018'de taraflar arasında varılan anlaşmayla sona erdiyse de gruplar arasındaki tansiyon varlığını sürdürmeye devam ediyor.

Yukarıda zikredilen siyasi ve askeri gelişmeler ışığında Suriye Milli Ordusu'nun yakın zamanda İdlib'de varlık göstereceği öngörülebilir. Suriye Milli Ordusu Aralık 2017'de Suriye geçici hükümeti tarafından ilan edilirken bu yeni oluşumun şemsiyesi altında ÖSO yapılanmalarının bir araya getirilmesi hedeflendi. Kısa bir süre içinde yeni kurulan Suriye Milli Ordusu bünyesinde üç kolordu oluşturuldu. Türkiye'nin eğit-donat programına alınan Suriye Milli Ordusu FKH ve ZDH'ye katıldı ve görece başarılı bir performans gösterdi. Aslında Suriye Milli Ordusu projesi bütün askeri muhalif grupları bir araya getirmeye çalışan yeni bir proje değildi. 2014'te Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nun (SMDK) dönem başkanı Halit Hoca Suriye Milli Ordusu'nun kurulması gerekliliğini vurgulamış olsa da proje hayatı geçirilemedi. Ağustos 2017'de İstanbul merkezli Suriye İslam Konseyi askeri muhalif grupları birleşmeye ve tek bir devrimci ordu kurmaya davet etti.¹³ Aynı çağrı geçici hükümetin başbakanı Cevat Ebu Hatab'tan da geldi.

Milli Ordu'nun önceki girişimlerinin aksine Türkiye tarafından "eğit-donat birlikte savaş"¹⁴ sürecinin içine alınması Suriyeli muhalif gruplar arasında daha cazip haline gelmesini sağlamıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin hem diplomatik arenada hem de sahada varlığının ve etkinliğinin artması dikkate alındığında projeye muhalefet tarafından verilen önem daha anlaşılır olmaktadır. Nitekim Mart 2018'de Humus'un kuzeyinde bulunan askeri muhalif gruplar Suriye Milli Ordusu'nun dördüncü kolordusunu teşkil ettiğini duyurmuştur.¹⁵ Halihazırda Suriye Milli Ordusu'nun

10. "ISIS Attacks Hayat Tahrir Al-Sham In Syria's Eastern Hama", South Front, 9 Ekim 2017, <https://southfront.org/isis-attacks-hayat-tahrir-al-sham-in-syrias-eastern-hama>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

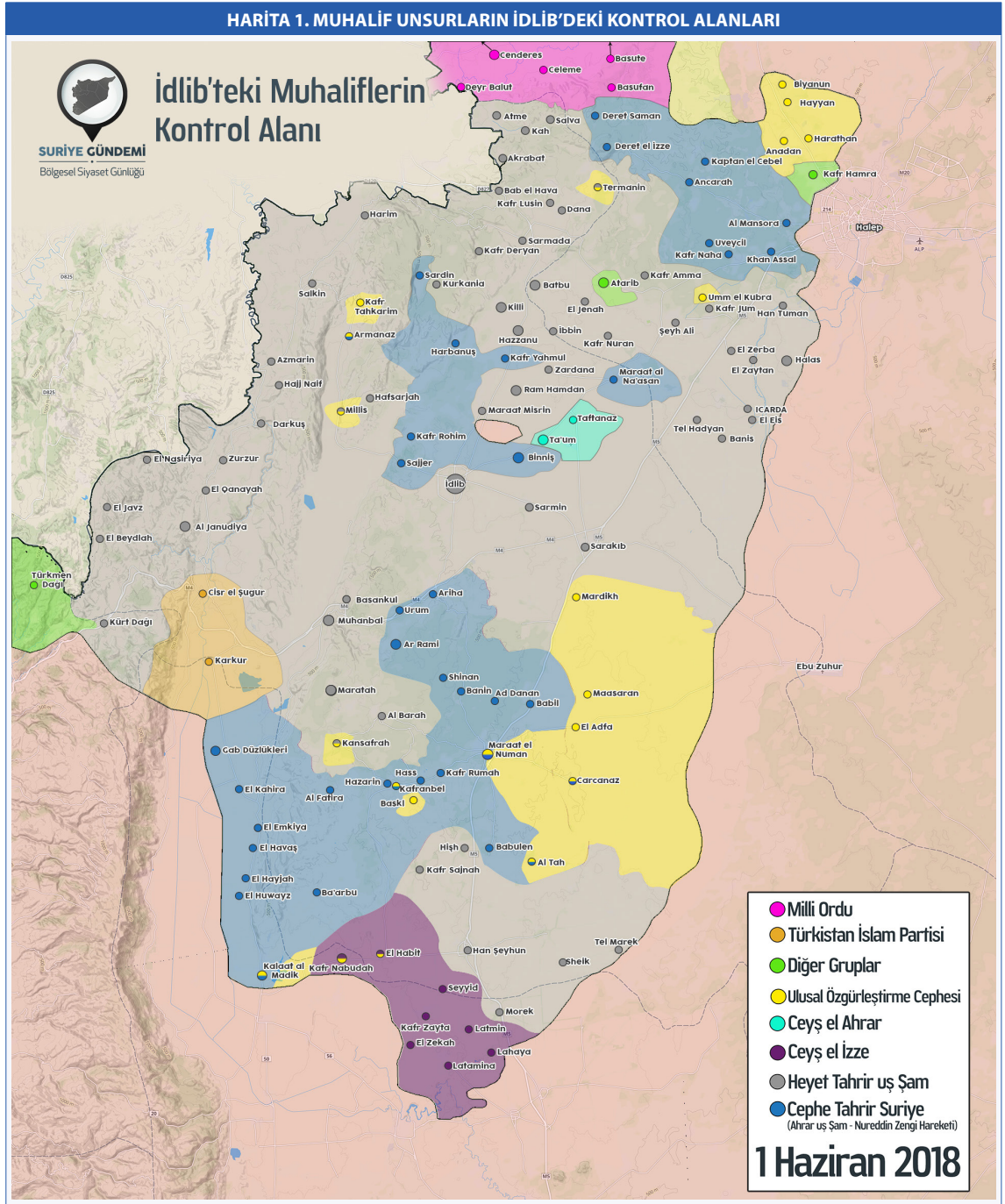
11. "Violent Fighting and Fierce Clashes at the Hometown of the Defence Minister in Al-Assad's Regime... More Than 350 Air Strikes... and More Than 75 Killed and Tens were Injured", Syrian Observatory for Human Rights, <http://www.syriaht.com/en/?p=77295>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

12. 27 Şubat'ta varlığını internet üzerinden duyuran Hurrased-Din yaptığı ilk resmi açıklamada Şam sahasında çalışmaya başlayacaklarını söyledi. Doğu Guta için çağrıda bulunan grup birbirleriyle savaşan muhalif gruplara da çatışmayı durdurmaları ve Şam için güçlerini birleştirmeleri çağrısı yaptı. Hurrased-Din'i oluşturan gruplar ise şunlardır: Ceyşu'l-Melahim, Ceyşu'l-Sahil, Ceyşu'l-Badiye, Sahil Seriyesi, Kabul Seriyesi, Guraba Seriyesi, Cundu'l-Şeria, Bettar Ketibes, Ebu Ubeyde ibn Cerrah Ketibes, Guta ve Duma Seriyesi, Ebu Bekir Sıddık Ketibes. Hurrased-Din'in Genel Emiri eski Nusra Cephesi'nin askeri komutanı Ebu Hammam Şami iken Şura meclisinde ise Sami Ureydi, Ebu Culeybeb, Ebu Kassam, Ebu Hatice Ürdüni ve Ebu Abdurrahman Mekki gibi isimler bulunuyor. Örgüt hakkında daha fazla bilgi için bkz. Hakan Turan, "Tanzim Hurras ed-Din ve Suriye'deki El-Kaide Varlığı", Suriye Gündemi, 29 Mart 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/03/29/tanzim-hurras-ed-din-dinin-muhafizlari-ve-suriyede-el-kaide-varligi>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

13. "Da'wa Li-Vehdet Saf El-Sevra", Mecil İslami es-Suri, 30 Ağustos 2017, <http://sy-sic.com/?p=5401>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

14. Can Acun ve Necdet Özçelik, *Terörle Mücadelede Yeni Safha: Zeytin Dalı Harekatı*, (SETA Rapor, İstanbul: 2018).

15. "Fasa'el Fi Rif Humus Tüshekkel el-Faulak el-Rab'e", Nedaa Suriye, 15 Mart 2018, <http://nedaa-sy.com/news/4870>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

İdlib'deki varlığı sınırlı olsa da bunun ilerleyen süreçte daha da artacağı öngörülebilir. Türkiye'nin Rusya ile yürütmesi muhtemel müzakerelerin neticesinde, Esed rejiminin saldırısını önleyebilecek ortak formülde, Türkiye'nin garantörü olacağı Suriye Milli Ordusu önemli bir rol üstlenebilir. İdlib'deki bütün askeri muhalif gruplar Suriye Milli Ordusu komutası altında toplanabilir.

Öte yandan DEAŞ, İdlib bölgesinde bariz bir varlık göstermese de gruba ait uyuyan hücreler olduğu ve zaman zaman harekete geçip çeşitli operasyonlar düzenlediği biliniyor. Zira İdlib bölgesinde kimi zaman muhalif komutanları ve genel olarak bölgenin istikrarını hedef alan eylemler gerçekleştiriliyor. DEAŞ son dönemlere değin bu eylemleri üstlenmekten kaçınırken

son haftalarda gerçekleştirdiği saldırıları Amak Ajansı üzerinden üstlenmeye başlamıştır. Artan saldırılara karşı HTŞ emniyet birimleri harekete geçerek birçok DEAŞ hüccresini etkisiz hale getirmiştir.¹⁶ Buna karşın Esed rejimine bağlı kişi ve hücrelerin de benzer saldırıların arkasında olduğu görülmektedir. Nitekim muhalif gruplar Esed rejimiyle iş birliği yapmak suçundan şimdiye kadar birçok kişiyi tutuklamıştır.¹⁷

İdlib Bölgesinin Yönetimi

Muhalefetin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlarından biri yönetim sorunudur. Esed rejiminden ele geçirilen bölgelere sağlık, güvenlik ve eğitim hizmetleri sağlamak konusunda yeterli başarının gösterilemediği söylenebilir. Muhaliflerin askeri yapılanmasındaki dağınıklık yönetime de yansımaktadır. Esed rejiminden ele geçirilen bölgeler bir üst otoriteye devredilmeden, kazanımda rol oynayan askeri gruplar tarafından kontrol ediliyor. Askeri gruplar ise bu görevi yerine getirmek için sivil yönetim yapılanmaları kurmaya başlamıştır. Böylelikle askeri grupların yargı, idari ve güvenlikten sorumlu uzantıları belirmiştir. Bununla beraber sivil aktivistler tarafından kurulan komiteler ve idari meclisler de mevcuttur fakat güç mücadelesi neticesinde silahlı gruplar kontrolü tamamen ele geçirmiştir.

Bu dağınıklığı sona erdirmek, Esed rejiminden ele geçirilen bölgeleri yönetmek ve muhalefeti temsil etmek için SMDK bünyesinde geçici hükümet kuruldu ve muhalefetin kontrol ettiği bölgeleri yönetmekle mükellef kılındı. Başta belli bir varlık gösteren geçici hükümet zamanla güç kaybetmeye ve muhalefet bölgelerinde varlığı yara almaya başladı. Bunun iki sebebi olduğu söylenebilir: Birincisi başta nispeten büyük maddi imkanlara sahip olan geçici hükümet muhale-

fetin bölgelerinde hem istihdam hem de hizmet sağlıyordu. Fakat SMDK'nin güç kaybetmesiyle beraber ve Suriye mücadelesinde değişen dengelerden dolayı bu imkanlar azalırken buna paralel olarak geçici hükümetin etkinliği zayıfladı. İkinci sebep ise geçici hükümetin belli bir askeri güce dayanmaması oldu. Özellikle ÖSO'nun zayıflaması ve yerine İslami grupların güçlenmesiyle geçici hükümetin dayanabileceği bir askeri güç kalmadı. Ayrıca radikal yapılanmalar yönetimi kendi elinde tutmak ve mümkün mertebe askeri güç kullanarak kendi varlıklarını dayatmaya çalışıyor ve güç paylaşımına gitmek istemiyorlardı.

Mezkur zorluklar Suriye genelinde olduğu gibi İdlib'de de söz konusudur. İdlib şehir merkezi başta olmak üzere İdlib ve Batı Halep'te birçok nokta 2015'in ortasında muhalefetin eline geçti. İdlib bölgesi tek bir yönetim altında kalmak yerine askeri gruplarının nüfuz dağılımına göre dağıldı. Örneğin Nureddin Zengi grubunun etkin olduğu Batı Halep bölgesinin yönetimi gruba bağlı kaldı. HTŞ ise kontrol ettiği bölgelerde hizmetler sağlamak için kendi bünyesinde "Hizmetler için Sivil İdare" adlı bir kurum kurdu. İdlib şehir merkezinde ise şehri ele geçiren Fetih Ordusu askeri koalisyonun gruplarının ortak yönetimine bağlı kaldı. Grupların üzerinde anlaştığı Mudar Hamdun İdlib valisi olarak atandı. Ahraruş-Şam'a mensup olan Hamdun Aralık 2015'te Esed rejimi güçleriyle girdiği çatışmada ağır yaralanarak hayatını kaybetti.¹⁸

Temmuz 2017'de Ahraruş-Şam'a karşı başlattığı taarruzun ardından galip gelen HTŞ İdlib'in hakim gücü haline gelse de bölgenin yerel-yönetim sorunlarıyla yüzleşmek durumunda kaldı. Örgütün uluslararası hakim güçler tarafından terör örgütü olarak tanımlanmasından dolayı kendisine bağlı herhangi bir yapılanma da gayrimeşru görülmekte ve bir terör örgütünün uzantısı olmakla itham edilmekteydi. HTŞ bu sorunları dikkat alarak "sivil yönetim" projesini

16. "Haftalık DAEŞ Raporu 20-26 Temmuz", Suriye Gündemi, 27 Temmuz 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/07/27/haftalik-daes-raporu-20-26-temmuz>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

17. Son olarak 30 Temmuz 2018'de HTŞ tarafından üç, Ahraruş-Şam tarafından iki olmak üzere Esed rejimiyle birlikte çalışan beş kişi tutuklanmıştır.

18. "Man Huwa Muhafez İdlib?", Enab Baladi, 17 Aralık 2015, <https://www.enabbaladi.net/archives/56595>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

dillendirmeye başladı. HTŞ İdlîb yönetiminin sivil bir yönetim olacağını ve kendisine tabi olmayacağını iddia etti. Bu bağlamda “Kurtuluş Hükümeti” projesi ortaya atıldı.¹⁹

HTŞ’nin aldığı inisiyatifle İdlîb’de Kasım 2017’de Kurtuluş Hükümeti adlı bir hükümet kuruldu. On bir bakanlıktan oluşan hükümet İdlîb ve Halep’te Esed rejiminden kurtarılmış bölgelere yönetim ve hizmet sağlamayı hedeflediğini açıkladı. Kurtuluş Hükümeti’nin kurulmasının ardından HTŞ’ye ve hükümete ait güçler SMDK’ye ait Suriye geçici hükümetinin İdlîb’de bulunan ofislerini baskın düzenleyerek kapattı.

Muhalefetin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biri yönetim meselesidir. Esed rejiminden ele geçirilen bölgelere sağlık, güvenlik ve eğitim hizmetleri sağlamak konusunda yeterli başarının gösterilemediği söylenebilir.

HTŞ’nin desteklediği Kurtuluş Hükümeti kurulduktan bu yana İdlîb’de etkin olmaya çalışsa da daha çok yerel belediyecilik hizmetlerine odaklandı. Böylelikle güvenlik, siyasi ve askeri konular HTŞ’nin elinde kaldı. Başka bir deyişle Kurtuluş Hükümeti İdlîb bölgesinin geleceğini etkileyebilecek kararlar alma konusunda oldukça sınırlı bir yetkiye sahipti. Bununla beraber birçok sivil örgüt Kurtuluş Hükümeti’ni tanımadı. Sivil örgütler ve mahalli meclisler tarafından HTŞ’nin bir uzantısı olarak görünen hükümet temsil sorunuyla da karşı karşıya kaldı.²⁰

Kurtuluş Hükümeti her ne kadar HTŞ’nin gücüne dayanarak etkinlik kurmaya çalışsa da, HTŞ’nin nüfuzunun sınırlı olması ve temsil sorunu yaşaması nedeniyle sınırlı bir etkinlik sağlandığı söylenebilir. Ayrıca Kurtuluş Hükü-

meti’nin maddi gelirinin de yeterli olmadığı ve ilgili faaliyetlerini sürdürebilmekte ciddi zorluklar yaşadığı görülmektedir. Halihazırda HTŞ’ye ait hükümet İdlîb bölgesinde faaliyet gösteren en büyük idari yapılanma olsa da başka oluşumlar da bulunmaktadır. Han Şeyhun ve Ariha belediye meclisleri gibi Kurtuluş Hükümeti’ni tanımayan yapılar söz konusudur.²¹

İDLİB’DE ASKERİ DENGELER

Esed rejiminin askeri anlamda oldukça zor durumda kaldığı ve İdlîb’i muhalefete kaybettiği 2015’te Rusya ve İran, Moskova’da gerçekleştirilen birtakım temaların ardından duruma bizzat müdahale etme kararı aldı. Rus ordusu halihazırda kullandığı Tartus Deniz Üssü’nün yanı sıra Lazkiye’nin güneydoğusunda yer alan Hmeymim Hava Üssü’ne yığınak yapmaya koyuldu. Eylül 2015’e gelindiğinde ise Rus hava saldırıları muhalif bölgeleri vurmaya başladı. Aynı dönemde İdlîb’i ele geçiren muhaliflerin Fetih Ordusu koalisyonu içerisinde de anlaşmazlıklar baş göstermiş ve ayrılıklar yaşanmıştı. Bu durum Hama’ya yönelik operasyonu akamete uğrattırken bölgeye yönelik başlayan yoğun Rus hava bombardımanı eşliğinde rejimin karadan düzenlediği saldırılar şiddetlendi. Bu duruma muhalifler bir süre direnebildi ve Hama hattında rejimin ilerlemesine izin verilmedi.

Buna karşın Rusya ve rejim saldırılarını Lazkiye ve Halep’e yoğunlaştırdı. 2016 boyunca bölgede muhaliflere yönelik düzenlenen ağır bombardıman ve hava saldırılarıyla muhalifler Lazkiye’nin önemli bir kısmından çıkarıldı. Halep’e yönelen saldırılarda ise şehrin önce Kuzey Halep’le bağlantısı Nubl ve Zehra’ya ulaşan rejim güçleriyle kesildi. Devamındaki yoğun saldırıların ardından Halep şehrinde bulunan muhalif bölge kuşatma altına alındı. 2016’da Halep’in

19. “Suriye: Musadeke ‘Ela ‘Hükümet el-İnkaz’”, Al Arabi al Jadid, 3 Kasım 2017, <https://goo.gl/rvo9Rx>, (Erişim tarihi: 5 Ağustos 2018).

20. “Hükümet el-İnkaz fi İdlîb”, Noon Post, 25 Mart 2018, <https://www.noonpost.org/content/22623>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

21. “Modon Kübra fi İdlîb Tu’len”, Nedaa Suriye, 19 Mart 2018, <http://nedaa-sy.com/reports/89>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

bütünyle rejime bağlı güçler tarafından geçirilmesiyle birlikte Rusya, İran ve Türkiye önderliğinde Kazakistan'ın başkenti Astana'da "Astana barış süreci" denilen yeni bir barış inisiyatifi başlatıldı.²² Anlaşma çerçevesinde belirlenen "çatışmayı azaltma bölgeleri" ile birlikte İdlib, Kuzey Humus, Doğu Guta ve Dera bölgelerinde çatışmasızlık sürecinin ilk adımlarının atılacağı karara bağlandı. Bu kapsamda Türkiye'nin İdlib'de on iki gözlem noktası kuracağı da karara bağlanan bir diğer başlık oldu.

İdlib'de Türk Askeri Konuşlandırılması ve Dinamikleri

Türkiye FKH ile birlikte Suriye sahasında aktif bir varlık göstermeye başladı. Ağustos 2016'da başlayan operasyonla Halep'in kuzeyinde 2 bin kilometrekarelik –hem DEAŞ hem de YPG'den arındırılmış– Suriyeli sığınmacılar ve muhalif unsurlar için güvenli bir alan oluşturuldu. Türkiye'nin Suriye sahasında attığı bir başka önemli adım ise Ocak 2018'de oldu. Rusya ile varılan mutabakatlar neticesinde Afrin bölgesini YPG'den kurtarmak için Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) destekli ÖSO gruplarının katılımıyla bir operasyon gerçekleştirildi. Operasyon öncesinde ise TSK'ya ait güçler Afrin'in güneyinde yerleşmeye başladı. Böylelikle bölge kuşatılmış oldu.²³ TSK konuşlandırması Astana süreci ve çatışmasızlık bölgesi kapsamında gerçekleştirildi.

Astana süreci çerçevesinde İdlib'de çatışmazlık (*de-eskalasyon*) bölgesi uygulanmasına karar verildi. İdlib çatışmasızlık bölgesi Eylül 2017'de düzenlenen 6. Astana toplantısında somutlaştı. 8 Ekim 2017'de Türk heyetinin İdlib'de bulunan muhalif askeri gruplarla yaptığı görüşmenin ardından Türk askerleri Atme beldesi yakınlarında konuşlanmaya başladı. 9 Ekim 2017'de TSK ta-

rafından yapılan basın açıklamasında "Gerginliği Azaltma Kontrol Gücü"nde yer alan TSK unsurları İdlib bölgesinde icra edeceği hareket kapsamında gözlem noktaları tesis etmek üzere 8 Ekim 2017 tarihinden itibaren keşif faaliyetlerine başlamıştır" ifadesi kullanıldı.²⁴

Türkiye gözlemci noktalarından ilkinin Ekim 2017'de Halep sınırları içerisinde yer alan ve Afrin hududunda bulunan Bereket Dağı'na kurdu.²⁵ Bundan sonra sırasıyla İdlib çevresini kuşatacak şekilde toplam on iki gözlem noktasında Türk askerleri konuşlandırıldı. TSK'nın İdlib bölgesinde düzenlediği askeri intikal hareketinin bölgeye yansımaları oldu. İdlib'de Türkiye'nin artan nüfuzu ve askeri varlığının HTŞ'yi dönüştürdüğü ve örgütü daha da ılımlılaştırdığı iddia edilebilir. Nitekim HTŞ siyasi büro açma gibi bazı adımlar attı. Öte yandan kimi askeri gruplar kendi çıkarını gözetererek geçici bir itirazda bulun-salar da genel olarak TSK'nın intikal operasyonuna uyumlu bir şekilde hareket edildi. Birtakım marjinal grupların operasyona karşı provokasyon girişimleri ise başarılı olmadı.

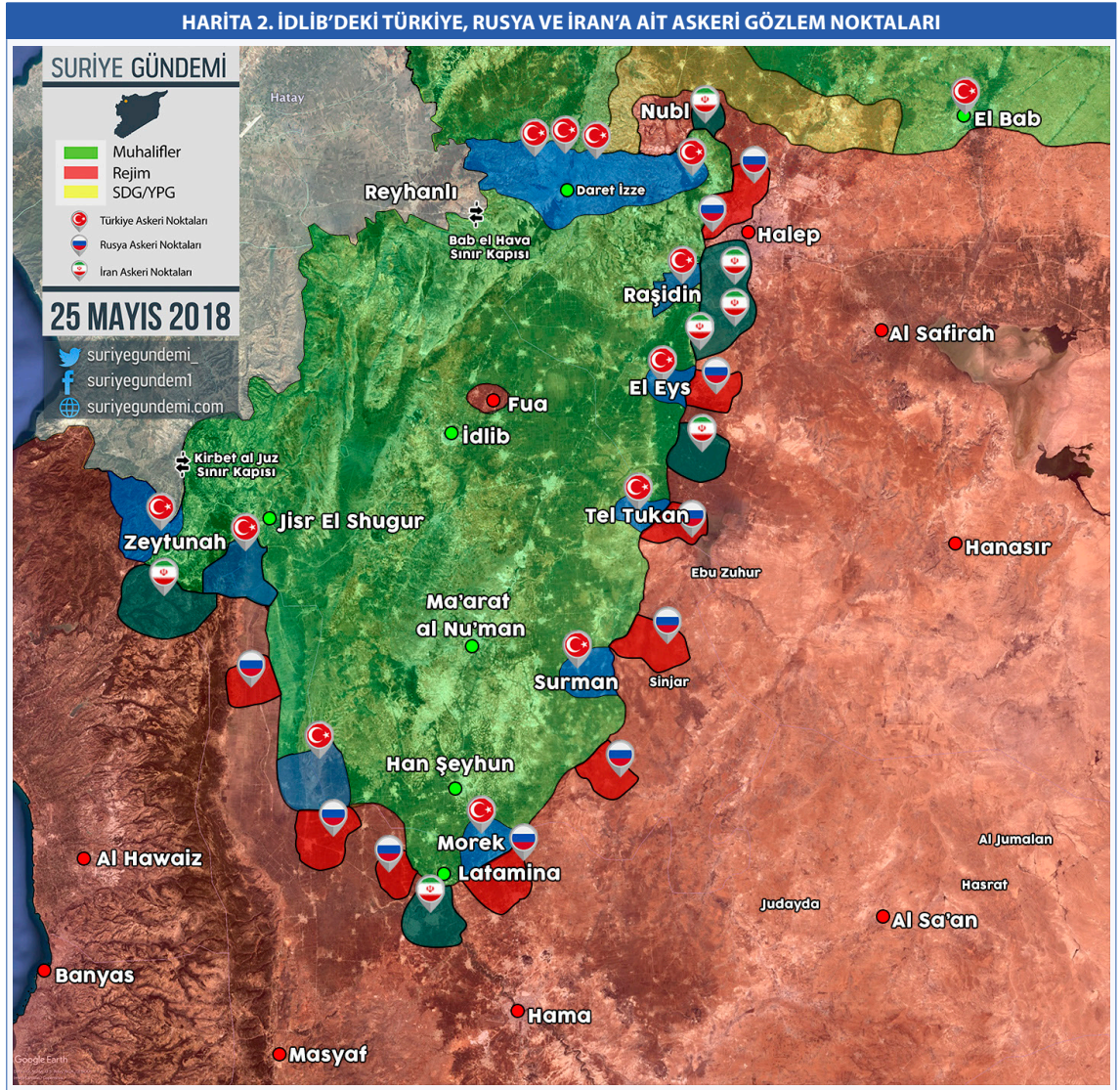
Bu konuşlanma karşısında direnen bazı radikal unsurlar söz konusu olmuştu. Nitekim sahadaki kaynaklar sınırda Türkiye'ye ait bir aracı hedef aldı. Saldırının arkasında olan HTŞ mensubu kişinin Mısırlı olduğu ve bir grup genci komuta ettiği iddia edildi. 10 Ekim 2017'de Twitter'da yayımlanan bir bildiride "Cema'at'ü Ensar el-Furkan fi Bilad eş-Şam" (Şam'da Furkan Ensarları Cemaati) adlı bu grup kuruluşunu duyurdu. Bildiride paylaşılan bilgilere göre yeni grubun "Sünni Cihadi" olduğu, hem Ensar hem de Muhacir'den oluştuğu (yabancı savaşçıların yanı sıra Suriyelileri de barındırdığını ima ediyor) iddia edildi. Bildiride ayrıca "Kafir olan ABD'yi ve Rusya'yı dost edinenlerin hükmü ABD'nin ve Rusya'nın hükmü gibidir, bu hükme Türk ordu-

22. "Turkey and Russia 'Broker Ceasefire for All Syria'", *The Telegraph*, 28 Aralık 2016.

23. "İdlib Operasyonu Sonucunda Afrin Kuşatılacak", *TimeTürk*, 11 Ekim 2017, <https://www.timeturk.com/bilal-salaymeh-idlib-operasyonu-sonucunda-afrin-kusatilmis-olacak/haber-748300>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

24. "TSK Unsuruları İdlib'de Keşif Faaliyetlerine Başladı", *Anadolu Ajansı*, 9 Ekim 2017.

25. "Turkish Military Starts Setting up Observation Points in Idlib", *Orient Net*, 13 Ekim 2017, http://orient-news.net/en/news_show/141442/0/Turkish-military-starts-setting-up-observation-points-in-Idlib, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

su ve onunla beraber mürted olanları dahildir” beyanı yer aldı. Başka bir paragrafta “Demokrasi ve ulusal projelere sahip olan mürted kafir olanlarla mücadele etmek, Nusayri ve Ruslarla mücadele etmekten evladır” ifadesi kullanıldı. Ancak grubun iddialı açıklamalarının aksine yapay olduğu ve sahada anlamlı bir karşılığının bulunmadığı görüldü.

Zaman içerisinde yapılan intikal hareketi ve Suriye sahasında yaşanan gelişmeler HTŞ’yi siyasi arenada da varlık göstermenin gerekliliğine ikna etmiş görünmektedir. Bu kapsamda HTŞ bünyesinde siyasi büro kurulmuştur. Ayrıca 12 Ekim 2017’de HTŞ’nin medya organı olan İba Haber

Ajansı’nın yaptığı haberde 33 araçla yüz Türk askerinin Atme Sınır Kapısı’ndan girdiğini belirtmesi ve HTŞ lideri Ebu Muhammed Cevlani’nin yaptığı açıklamada kullandığı “Türkiye ile bir formül bulma yolunu seçtik. Bu gelişme Türkiye’nin İdlib’e girmesini ve bizimle savaşmasını isteyen rejim ve müttefiklerini çileden çıkardı”²⁶ ifadeleri bu manada değerlendirilebilir. Bu açıklama da dahil olmak üzere HTŞ’nin yönetim kademesinden zaman zaman gelen beyanların örgütün Türkiye’nin politikası ve bölgede artan nüfuzuna karşı esneklik

26. “HTŞ Lideri Cevlani: Türkiye ile Savaşmamamız Rejimi Çileden Çıkardı”, Mepa News, 17 Ocak 2018, <https://www.mepanews.com/hts-lideri-cevlani-turkiye-ile-savasmamamiz-rejimi-cileden-cikardi-12427h.htm>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

göstermek durumunda kaldığını işaret etmektedir. Ancak örgüt için Türkiye hala yönetilmesi gereken bir tehdit unsurudur. Zira Ankara'nın İdlib politikasının temelinde HTŞ gibi radikal yapılanmaların siyaset yoluyla kendini lağvetmesi ya da cebren dağıtılması yer almaktadır.

Öte yandan TSK'nın intikal operasyonunun bölgedeki halk nezdinde büyük bir umutla karşılandığı tescil edilmiştir. Esed rejimi ise harekattan ve bölgede artan TSK varlığından rahatsızlığını ifade etmiştir. Nitekim rejimin bölgeye yönelik devam eden bombardımanı ve saldırı girişimleri bunun bir göstergesidir. Saha çalışmaları Türk askeri intikalinin İdlib hakkında genel olarak epey olumlu karşılandığını gösterirken zaman zaman askerlere yönelik karşılama törenleri de yapılmıştır.

Türkiye başta Afrin'in güneyi olmak üzere Batı Halep, Kuzey Hama ve Kuzey Lazkiye'de muhalefetin kontrolünde bulunan cephelerde gözlem noktaları kurdu. Rusya ise hemen hemen Türkiye'nin muhalefetin cephelerinde kurduğu noktaların karşısında rejimin kontrol bölgesinde gözlem noktaları oluşturdu. İran'ın gözlem noktaları ise milislerinin yoğun olduğu Halep'in güneybatısı ve Hama'nın kuzeyinde kuruldu. Rusya her ne kadar Esed rejimi ve İran milislerinin İdlib bölgesine ilerlemesini engelse de bölgeye yönelik zaman zaman düzenlediği sortileri büyük katliamlarla sonuçlandı. Öte yandan Moskova'nın çatışmasızlık anlaşmasına rağmen Dera'da muhalefet elinde bulunan bölgeye saldıran Esed rejimine destek vermesi İdlib'de aynı senaryonun tekrar edilebileceği endişesi yarattı.

Esed rejimi ise Türk askerlerinin Suriye'den derhal ve şartsız çıkması için çağrıda bulundu. Rejimin Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada Türk askerlerinin Suriye'ye girmesi "agresyon" olarak nitelendi.²⁷ Esed rejimi zaman zaman İdlib'i bombalamaya devam ederken İran'a bağlı Şii milislerle beraber Batı Halep'ten ve Hama'nın kuzeyinden ilerlemeye çalıştı.

İDLİB'E YÖNELİK MUHTEMEL BİR SALDIRI VE ETKİLERİ

İdlib bölgesine yönelik rejim ve müttefiklerinin gerçekleştirebileceği olası bir askeri hareketin neticesinde bölgede büyük bir insani kriz yaşanacağı öngörülmektedir. Bölgenin nüfusu son yedi sene içerisinde dramatik bir şekilde artmıştır. 2011'de yapılan nüfus sayımına²⁸ göre İdlib eyaleti yaklaşık 1,5 milyon kişiyken takriben 160 bin kişi şehir merkezinde yaşamaktadır. İdlib eyaletinin nüfusunun çoğu Arap olmakla birlikte Türkmen ve çok az sayıda Kürt de bulunmaktadır. Sünni Arapların yanı sıra az sayıda Şii Araplar, Hristiyan ve Dürzü nüfus da mevcuttur.²⁹ Suriye'deki devrimin başlamasının ardından ilk göç veren eyaletlerden biri İdlib olmuştur. Esed rejiminin sivil protestoculara ateş açması ve kontrolünden çıkan beldelere yönelik bombardıman düzenlemesinin neticesinde Mayıs 2011'de İdlib eyaletinden Türkiye sınırına sığınanlar olmuştur. Özellikle rejim güçleri Cisre's-Şuşur bölgesine girdikten sonra yerli halkın büyük bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır. Cisre's-Şuşur başta olmak üzere Esed rejiminin bombardımanına maruz kalan beldelerde göç dalgası oluşmuştur. Göç dalgalarının bir kısmı Türkiye sınırına bir kısmı ise Esed rejiminin kontrolünde olduğu için nispeten güvenli sayılan İdlib şehir merkezine doğru gerçekleşmiştir. 2015 başında şehir merkezi nüfusunun 150 binden 400 bine kadar arttığı tahmin edilmektedir.

Muhafif güçlerin Mart 2015'te İdlib'i ele geçirmesiyle beraber eyaletin nüfus dağılımı yeniden değişti. İdlib savaşı olarak adlandırılan ve günlerce devam eden Esed rejimi ile muhafif güçler arasındaki çatışmanın neticesinde İdlib şehir merkezinden on binlerce kişi geçici olarak baş-

27. "Ba'd Mutalebet Suriye Bi-Huruc el-Kuvvat el-Türkiye", Syria News, 15 Ekim 2017, http://syria-news.com/readnews.php?sy_seq=200576, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

28. "Estimates of Population Actually Living in Syria by Governorate and Sex", 31 Aralık 2011, <http://www.cbssyr.sy/yearbook/2011/Data-Chapter2/TAB-3-2-2011.htm>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018)

29. "Madinet İdlib el-Suriye/السورية مدينة إدلب", Aljazeera, 2 Nisan 2011, <https://goo.gl/orkBQ8>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

ka yerlere sığınmak zorunda kaldı. Muhalefetin şehir merkezini ele geçirmesinin ardından şehir ahalisinin çoğunluğu yeniden şehre döndü. Rejim güçlerinin çekilmesiyle birlikte İdlib şehir merkezine göç hareketi artmaya başladı. Bilhas- sa Esed rejiminin uygulamaya başladığı tahli- ye anlaşmalarının ardından şehir merkezi başta olmak üzere eyaletin nüfusundaki artış daha da hızlandı. Suriye'nin çeşitli yerlerinden tehcir edil- len muhalif unsurlar ve aileleri İdlib'e nakledildi. Bunun yanı sıra rejim ve Rus hava güçlerinin za- man zaman düzenlediği sorti ve bombardımanın neticesinde iç göç hareketi de yaşandı.

Ağustos ile Aralık 2016'da Şam'ın etrafında bulunan Kudsayya, Muaddamiyye, Darayya ve Zabadani gibi ilçe ve semtlerden yaklaşık 10 bin kişi, Ocak 2017'de ise Esed rejiminin başlattığı Halep taarruzundan sonra on binlerce kişi İdlib'e tehcir edildi. Mayıs 2017'de yaklaşık 27 bin kişi Humus Vaer ilçesinden göç ettirildi. Göç ettiri- lenlerin bir bölümü Fırat Kalkanı alanına gitse de büyük bir kısmı İdlib'e nakledildi. Tehcir politi- kası 2017'de olduğu gibi 2018'de de devam etti. 2018'de on binlerce kişi Doğu Guta, Humus'un kuzeyi, Dera ve Kuneytra'dan İdlib'e tehcir edildi.

Esed rejiminin tehcir politikası kapsamında İdlib'e göç ettirilen insanların çoğunun bölgele- rine dönemeyeceğini öngörmek mümkündür. Uygulanan bu tehciri kalıcılaştırmak ve "yasallaş- tırmak" için birçok adım atılmıştır. Bu adımla- rın en önemlisi tehcir edilen insanların mülkiyet haklarının lağvedilerek yerlerine iskan edilen, rejime ve İran'a müzahir milisler ve ailelerinin mülk sahibi kılınmasıdır. Bu bağlamda 2 Nisan 2018'de Esed rejiminin onayladığı 2018 yılı 10. sayılı Kanun'un bir kırılma noktası olduğu söy- lenebilir. Düzenlenen yeni Kanun değişiklikler getirerek tehcir edilen meskun bölgelerin asıl sa- kinlerinin mülkiyet haklarının lağvedilmesine ve yerlerini işgal eden rejim yanlısı insanların gasp- larının meşrulaştırılmasına yol açmaktadır.³⁰

30. "Suriye'deki Demografik Değişimin Yasallaştırılması", Suriye Gün- demi, 13 Nisan 2018, <https://www.suriyegundemi.com/2018/04/13/suriyede-demografik-degisiminin-yasallastirilmasi>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

Halihazırda İdlib'deki nüfus 2,5-3 milyon arasında seyredip bu rakamın yarısının yerinden edilmiş kişiler (*internally displaced persons*, IDPs) olduğu tahmin edilmektedir. İdlib şehir merke- zinde ise 600 binden fazla kişinin yaşadığı değeri- lendiriliyor. Yaşanan dramatik nüfus artışı dola- yısıyla İdlib bölgesi birçok insani ve altyapısal sıkıntıyla karşı karşıya kaldı. Nitekim yedi yıldır devam eden çatışmadan dolayı bölgenin altya- pısı ve hizmet tesisleri büyük zarar gördü. Su- riye'nin çeşitli yerlerinden tehcir edilen Suriyeli vatandaşların yanı sıra İdlib'e başka ülkelerinin vatandaşları da göç ettirildi. Örneğin Suriye'de yaşayan binlerce Filistinli mülteci Şam'da bulu- nan Han eş-Şeyh ve Yarmuk kampından İdlib'e tehcir edildi.

Öte yandan DEAŞ'ın çökmesiyle beraber terör örgütünün daha önce kontrol ettiği bölge- lerden bir göç dalgası yaşandığı görülmektedir. Bu göç dalgasında Suriye vatandaşlarının yanı sıra yabancı savaşçılar ve ailelerinin de bulunduğu iddia edilse de –ki bunların büyük bir kısmının Iraklı olduğu değerlendirilebilir– somut bir bulgu ortaya konamamıştır. Yine bu bağlamda dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi eski Cundü'l- Aksa savaşçıları ve gelen radikal unsurların genel olarak Sermin beldesinde yerleşmiş olması ve bir yoğunluk oluşturmalarıdır. Öte yandan birkaç bin civarında Uygur savaşçı ve aileleri de Cüreş-Şuğur bölgesinde ikamet etmeye devam etmektedir.

İdlib'e Askeri Operasyon İhtimali

Türkiye, Rusya ve İran'ın garantör olduğu Astana süreci kapsamında İdlib, gerilimi azaltma bölgesi olarak ilan edildiği ve anlaşma kapsamında Tür- kiye 12, Rusya 10 ve İran 7 gözetim noktası inşa ettiği halde Esed rejimi ve zaman zaman Rusya hava güçleri bölgeye yönelik hava saldırısı düzen- lemeye devam etmiştir. Türkiye'nin gözetim nok- talarını kurmasıyla beraber rejim ve rejim yanlısı milisler İdlib bölgesine yönelik büyük bir askeri operasyon düzenlemese de Kuzey Hama ve Batı Halep cephelerine saldırılarda bulunmuştur. Do- layısıyla Türkiye, İran ve Rusya garantörlüğünde

devam eden Astana sürecinin pürüzsüz ilerlediği ve tarafların anlaşmalara riayet ettiğini söylemek mümkün değildir. Astana süreci kapsamında İdlib gerilimi azaltma bölgesine ilaveten Humus, Guta ve Dera gerilimi azaltma bölgeleri de ilan edilmiştir. Fakat Guta, Humus, Dera ve Kuneytra bölgelerindeki Suriyeli muhalifler Rusya, İran ve rejimin saldırılarına maruz kalmış ve sonunda tahliye anlaşmasına razı olmuşlardır. Guta, Humus, Dera ve Kuneytra bölgelerinde abluka altında bulunan Suriyeli muhalifler ve siviller İdlib ve FKH alanına tahliye edilmiştir.

En son 9 Haziran 2018'de Rusya'nın hava güçleri desteğiyle Esed rejimi ve yanlısı milisler Dera'ya yönelik büyük bir askeri operasyon başlatmıştır. Rusya'nın daha önce verdiği taahhütlere rağmen saldırı devam etmiştir. Yaklaşık iki hafta devam eden çatışmalardan sonra muhalif güçleri Rusya'nın dayattığı şartları kabul etmek durumunda kalmıştır. Saldırı sonucunda yaklaşık 300 bin Suriyeli Ürdün ve işgal altındaki Golan Tepeleri hududuna iltica etmiş ancak Ürdün'ün sınır kapılarını açmaması ve muhalifler ile Rusya'nın anlaşması neticesinde sığınmacılar geri dönmek zorunda kalmıştır.

Rusya, İran ve rejim Astana süreci kapsamında ilan edilen gerilimi azaltma bölgelerine yönelik geniş kapsamlı operasyon başlatırken her zaman HTŞ'nin varlığını öne sürmüştür. Rusya bu iddiayı ortaya atarken BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye ile ilgili aldığı 2254 sayılı kararına atıfta bulunmaktadır. Zira mezkur karar Nusra Cephesi ve uzantılarını terör örgütü olarak sayıp yapılan her ateşkesten örgütü müstesna kılmıştır. Guta ve Humus bölgelerinde HTŞ'nin varlığı oldukça sınırlı olmasına rağmen bölgelere yönelik saldırılar devam etmiştir. HTŞ'nin varlığının çok daha güçlü olduğu İdlib bölgesine yönelik yapılacak olası bir saldırı halinde HTŞ bahanesinin kullanılacağı öngörülmüyor. Nitekim Rusya ve Esed rejimi HTŞ'nin varlığını öne sürerek İdlib bölgesindeki hava saldırılarına devam etmektedir.

Varılan anlaşmalara rağmen rejim İdlib bölgesini yeniden kontrol etmeyi ve Suriye ge-

nelinde egemenliğini yeniden tesis etmeyi hedeflediğini sürekli ifade ediyor. Esed rejimi HTŞ ile birlikte ÖSO başta olmak üzere bütün muhalif grupları terör örgütü olarak tanıyor. Dera'da muhalefetin elinde bulunan bölgeyi kontrol ettikten sonra rejimin bir sonraki adımının İdlib olacağı tahmin ediliyor. Zira İdlib'in dışında rejimi egemenliğinin haricinde kalan ve SDG (Suriye Demokratik Güçleri)-YPG kontrolünde olan bölge Esed rejimi için birincil tehdit teşkil etmiyor.

PYD/YPG ve çatı yapılanmaları olan SDG ve SDK'nin (Suriye Demokratik Konseyi) Esed rejimiyle müzakere yapmaya hazır olduğu ifadeleri basına yansırken³¹ son dönemlerde iki taraf arasında aylardır devam eden görüşme trafiği olduğuna yönelik güçlü emareler ortaya çıkmıştır.

İdlib'in kaybedilmesi Türkiye'nin hem diplomasi masasındaki gücünü zayıflatır hem de Suriye'nin geleceğinin şekillenmesindeki rolünü azaltır.

ABD ise SDG/SDK'yi Esed rejimle görüşmeye teşvik etmektedir. Nitekim SDK 28 Temmuz 2018'de Tabka şehrinde Esed rejimiyle geniş ve çok yönlü bir müzakere gerçekleştiğini duyurmuştur.³² PYD/YPG güçlerinin Esed rejimiyle masaya oturması ve muhtemelen gerçekleşen müzakerelerin neticesinde bazı tavizler vererek rejimi Doğu Fırat bölgesi üzerindeki egemenliğini kabul etmesi Esed rejiminin İdlib'e daha fazla odaklanmasını beraberinde getirecektir.

Ancak Türkiye'nin Humus, Dera ve Guta bölgelerin aksine İdlib'e doğrudan müdahale

31. "Kuvvat Suriye el-Demokratiyye Tu'len İsti'dedha Li-lhiwar", France 24 Arabiya. 10 Haziran 2018, <https://goo.gl/EmYANe>, (Erişim tarihi: 25 Temmuz 2018).

32. "Meclis Suriye el-Demokratiye Yakşif Neta'c İctima'uh Ma' Nizam el-Esad", CNN Arabia, 28 Temmuz 2018, <https://arabic.cnn.com/middle-east/article/2018/07/28/syrian-democratic-council-results-meeting-assad>, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2018).

etme imkanına sahip olması ve sonrasında burada gözetim noktaları kurmasının rejim ve rejim destekçilerini genel olarak engellediği iddia edilebilir. Nitekim Türkiye, İran ve Rusya'nın İdlib gerilimi azaltma bölgesinin cephe hatlarına kurdukları gözetim noktalarının temel amacı sınır hattındaki çatışmaları durdurmak ve tarafların alan kaybedip kazanmasını engellemektir. Gözetim noktaları sınır hattında ne kadar etkili ise de cephe arkasına düzenlenen hava hareketlerine karşı işlevsizdir.

Türk gözetim noktaları ve Türkiye'nin doğrudan müdahale imkanı olmasaydı Rusya, İran ve rejimin İdlib bölgesine yönelik kara hareketi başlatmaları öngörülebilirdi. Nitekim Rusya, İran ve rejimi İdlib'e saldırmaktan alıkoyan Türkiye'nin sahadaki etkisi ve karşı taraf aleyhine üretebileceği yüksek askeri ve siyasi maliyettir.

Nihayetinde Astana sürecinin hayata geçirilmesindeki en temel rol Türkiye'ye aittir. Türkiye'nin Suriyeli askeri ve siyasi muhalefet üzerindeki etkisi bu grupların Astana sürecinin bir parçası olmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin olası desteği nedeniyle İdlib'e yönelik kapsamlı bir hareketin maliyeti oldukça artacağından³³ Rusya, İran ve rejim Astana süreci kapsamında Türkiye ile beraber bir yol haritası belirlemeyi tercih etmiştir. Ancak bölgeye yönelik hava hareketleri görece azalmış olsa da halen devam etmektedir. Rejim ve müttefikleri HTŞ ve diğer radikal grupları bahane ederek İdlib'de muhalifleri zaman zaman hedef almaktadır.

Türkiye ise İdlib'de attığı adımlar ve yürüttüğü yoğun çalışmalar neticesinde HTŞ'yi zayıflatmaya ve böylelikle bölgeye olası bir saldırıyı önlemeye çalışmaktadır. Aslında HTŞ'nin İdlib'deki varlığı sadece Rusya ve rejim için bahane

değil aynı zamanda Ankara'nın Suriye politikası için ciddi bir meydan okumadır. Türkiye'nin HTŞ'nin siyasi bürosuyla –dolaylı olmak kaydıyla– iletişime geçerek HTŞ'nin kendisini lağvetmesini talep ettiği birçok kaynak tarafından dillendirilmiştir.³⁴ Nitekim Türkiye'ye yakın olan Suriyeli muhalif gruplarca HTŞ'ye yönelik bu minvalde birçok talep olmuştur. HTŞ'nin kendisini lağvetmeyi reddediyor olması Türkiye'nin İdlib'deki politikasını zorlaştırmaktadır.

HTŞ'yi zor durumda bırakan ve böylelikle zayıflatan başka bir adım ise İdlib'de muhalifler arasındaki askeri dengenin HTŞ'nin aleyhine değişmesidir. Bu anlamda Ahraruş-Şam ve Nureddin Zengi grubunun kurduğu Cephettü'l-Tahrir Suriye ve Feylakuş-Şam, Ceyşu'l-Nasr, Ceyş İdlib Hür, 1. Sahil Tümeni, 2. Sahil Tümeni, Fevcu'l-Evvel, Ceyşu'l-Sani, Ceyşu'l-Nukba, Şüheda el-İslam Dareyya, Fırka el-Hurriye ve 23. Fırka'nın birleşmesi sonucu şekillenen Ulusal Özgürleştirme Cephesi'nin güçlenmesi HTŞ'yi daha da geriletecektir. Nitekim son dönemde HTŞ ile Ahraruş-Şam ve Nureddin Zengi Hareketi'nin kurduğu savunma paktı Cephettü'l-Tahrir Suriye ve Sukuruş-Şam ile önemli çatışmalar yaşanmıştır. Çatışmaların şiddeti hafıflamış olsa da HTŞ İdlib'de zayıflamış ve birçok alan kaybetmiştir.

Bu bağlamında Cephettü'l-Tahrir Suriye, Vatanıye Cephesi, Ceyşu'l-Ahrar, Sukuruş-Şam Tugayları bir araya gelerek Cephettü'l-Vatanıye lil-Tahrir'i kurması oldukça önemli ve dikkat çekici bir hamle olmuştur. Kurulan yeni yapı HTŞ'yi dengeleyebilecek ve hatta zayıflatacak bir güce sahiptir. İdlib bölgesindeki güç dengelerinin değişmesi ve HTŞ'nin zayıflatılması durumunda HTŞ sorunsalının daha kolay çözülebileceği muhtemeldir.

Diğer yandan HTŞ'nin zayıflaması El-Kaide ve DEAŞ gibi örgütleri İdlib bölgesinde güçlendirme ihtimali da barındırabilir. Cephettü'l-Tahrir Suriye ile HTŞ arasındaki çatışmalar esnasında HTŞ içerisindeki El-Kaide kanadı gruptan ayrı-

33. Hem doğrudan Türkiye ile hem de Türkiye'nin nüfuzu altındaki ZDH ve FKH bölgeleriyle geniş bir sınır hattına sahip olan İdlib açısından Ankara'nın sağladığı destek rejime kaybedilen diğer bölgelere nazaran stratejik bir derinlik sağlamaktadır. Türkiye –Ürdün gibi ülkelerin aksine– Suriye muhalefetine verdiği desteği siyasi ve askeri açıdan devam ettirmektedir. Bu bağlamda İdlib'e yönelik mevcut mutabakatın ihlal edilerek hedef alınacağı bir senaryoda Türkiye'nin Astana sürecinden çekilerek muhalifleri rejime karşı desteklemesi öngörülebilir.

34. "Tehrir eş-Şam Terfud Talab Türkiye", Arabi 21, 4 Ağustos 2018, <https://goo.gl/AgXD6v>, (Erişim tarihi: 7 Ağustos 2018).

olarak Hurrased-Din örgütünü kurmuştur. Hurrased-Din örgütü İdlib gerilimi azaltma bölgesini gözetmeyerek cephe hatlarında rejim ve rejim yanlısı milislere karşı saldırılar düzenlemiştir. Bu örgütün Türkiye'yi düşman unsur olarak görmesi endişe verici bir diğer durumdur. Dolayısıyla HTŞ'ye yönelik adımlar atılırken eş zamanlı olarak Hurrased-Din gibi radikal yapılanmaların da baskı altına alınarak zayıflatılması gerekmektedir.

Fakat HTŞ'nin zayıflatılması ve hatta tamamen ortadan kaldırılması durumunda Esed rejiminin saldırgan tavrını durdurma ihtimalinin şüpheli olduğunu söylemek mümkündür. Zira ifade edildiği gibi Esed rejiminin daha önce saldırdığı bölgelerde HTŞ'nin varlığı oldukça sınırlıdır. Örneğin Ceyşü'l-İslam kontrolündeki Doğu Guta gibi bazı bölgeler HTŞ'den arındırılmış bölgelerdir. Buna karşın Türkiye'nin, Esed rejimini nüfuzu altına alan Rusya ile yürütebileceği müzakereler önemlidir. Rusya'nın temel argümanı bölgede bulunan HTŞ ve diğer küçük radikal yapılanmalar üzerinden şekillenmektedir. Bu anlamda HTŞ'nin zayıflaması Türkiye'nin diplomatik arena'da hareket alanını genişleterek Rusya'ya karşı elini güçlendirecektir. Ayrıca HTŞ'nin zayıflamasıyla tüm muhalif unsurları tek bir emir komuta altında toplayacak bir çatı yapılanma için harekete geçilmesi gereklidir. Muhalefetin tek bir çatı altında toplanacak olması rejimden gelecek olası bir saldırıya karşı caydırıcı etki yapacaktır.

Esed rejiminin İdlib'e yönelik olası askeri operasyonu tamamen Rusya'nın alacağı pozisyona bağlıdır. Rusya bir yandan Suriye'ye yaptığı askeri müdahale neticesinde asker ve siyasi bir zafer elde etmek istemektedir. Dolayısıyla Türkiye ile yürüttüğü Astana sürecini ve Türkiye'nin İran'ı dengeleyebilmek için üstlenebileceği rolü önemsemektedir. Rusya nihayetinde İran'ın Suriye'de kendi nüfuz alanını paylaşmasını istememekte ve İsrail üzerinden ABD ile yürüttüğü müzakerelerde de bu durumdan yararlanmaya çalışmaktadır.

Rusya ayrıca şimdiye kadar çok büyük yatırım yapmış olmasına rağmen yıllar süren yıpratıcı savaş neticesinde rejimin askeri, iktisadi ve

beşeri olarak tükenmiş olduğunun da farkındalığıyla İdlib'de yeni bir uzun süreli yıpratıcı savaşa girmeyi arzu etmemektedir. Ancak Moskova, Esed rejiminin egemenliğinin Suriye genelinde yeniden tesis edilmesi konusunda oldukça net ve açık bir tavır da sergilemektedir. Bu bağlamda Türk askeri personelinin Suriye toprağında kalmaması gerektiğini sürekli dile getirmektedir. Aynı şekilde Nusra Cephesi veya HTŞ'nin yok edilmesi hususunda da ısrarcı olmaktadır. Rusya bu bağlamda Astana süreci ve yeni anayasa yazımını bir fırsat olarak görmekte, belli tavizlerle Esed rejiminin ülke sathındaki egemenliğini tesis edeceğini düşünmektedir.

Türkiye için ise gelinen aşamada muhaliflerin son kalesi konumuna gelen İdlib'in istikrar ve güvenliğini sağlamak oldukça önemlidir. Bir yandan olası bir saldırının yol açacağı ve yüz binlerce kişiden oluşacağı aşıkâr mülteci akımı söz konusuysa diğer yandan muhalefetin İdlib'i kaybetmesi Afrin ve FKH alanını da savunmasız bırakacaktır. Esed rejimi ve yanlısı milislerin İdlib'i kontrol ettiği bir durumda bir sonraki hedefin Afrin ve FKH alanı olacağı tahmin edilebilir. Ayrıca İdlib'in kaybedilmesi Türkiye'nin hem diplomasi masasındaki gücünü zayıflatacak hem de Suriye'nin geleceğinin şekillenmesindeki rolünü azaltacaktır. Bu bağlamda atılacak askeri ve diplomatik adımlarla İdlib'i güvence altında tutmaya gayret gösterilmesi önem arz etmektedir.³⁵

SONUÇ

Muhalef gruplar arasında yaşanan güç mücadeleleriyle birlikte sıklıkla DEAŞ ve rejime bağlı yapılar tarafından suikastlara ve bomba yüklü araç saldırılarına maruz kalan İdlib bölgesinde istikrarlı bir yapının oluşmasının kolay olmadığı görülmektedir. Ayrıca bölgeye yönelik gerek Rusya gerekse rejim tarafından düzenlenen hava bombardıman-

35. Ömer Özkızcık, "Türk Gözetim Noktalarında Rağmen Rusya ve Rejim Neden Hala İdlib'i Bombalıyor?", Suriye Gündemi, 21 Haziran 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/06/21/turk-gozetim-noktalarina-ragmen-rusya-rejim-hala-idlibi-bombaliyor>, (Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018).

ları Astana süreciyle varılan anlaşmaya yönelik güveni zedeleyerek bölgenin istikrarsızlığına katkı yapmaktadır. Astana sürecinde çatışmayı azaltma bölgesi olarak belirlenen Doğu Guta, Kuzey Humus ve Dera bölgelerine yönelik Rus ve İran destekli rejim saldırıları İdlib'de de benzer bir senaryonun yaşanabileceği endişesini doğurmaktadır. Burada Türkiye'nin gözlem noktalarının caydırıcılığının önümüzdeki süreçte ciddi anlamda test edileceği öngörülebilir. Türkiye oluşturduğu on iki askeri noktayla bölgenin karadan hedef alınmasının önüne geçmiştir. Ancak rejimin Dera'nın ardından İdlib'i hedef almak için bir çaba içinde olduğu da anlaşılmaktadır.

Yedi yılı geçkin zamandır süren Suriye iç savaşından alınabilecek derslerden birisi masada verilen sözlerin değil sahadaki fiili durumun belirleyici olduğudur.

Öte yandan Esed rejimi İdlib'i yeniden kontrol etme niyetini açık bir şekilde ortaya koyarsa da sahadaki gerçeklikler ve askeri kapasite açısından farklı dinamiklerin belirleyici olduğu da görülmektedir. Rejimin İdlib'e kapsamlı bir hareket düzenlemek için askeri kapasitesinin yetersiz kaldığı ve bu bağlamda özellikle Rusya ve İran'a tamamen bağımlı olduğu değerlendirilebilir.

Dolayısıyla siyasi ve askeri anlamda Rusya'nın nüfuzu altında olan Esed rejiminin İdlib'e saldırma kararının Rusya ve İran'ın onayı olmadan gerçekleşmeyeceği söylenebilir. Özellikle Rusya'nın artan nüfuzu İdlib gibi önemli bir meselede Esed rejiminin karar alma imkanını sınırlamaktadır. Diğer yandan yedi yıldır devam eden çatışma ve "yıpratma savaşı"ndan dolayı Esed rejiminin askeri gücü gittikçe aşınmış ve insan kaynakları tükenmiştir. Oldukça sınırlı bir mobilize güce sahip olan, hem insan kaynağı hem de askeri teçhizat açısından zayıf duruma düşen Esed rejiminin muhaliflerin son kalesi haline gelmiş, on binlerce

savaşçının olduğu İdlib bölgesine yapacağı hamlenin kolay olmayacağı aşikardır. Bu hususlar dikkate alındığında rejiminin İdlib'e saldırma kararının ancak Rusya'nın onayı ve kapsamlı desteği halinde gerçekleşebileceği anlaşılmaktadır. Ancak rejim kendi imkanlarıyla Kuzey Hama ve Lazkiye'nin kuzeybatısında sınırlı hareketler düzenleyebilir.

Türkiye, Rusya ile yürüttüğü müzakereler neticesinde FKH ve ZDH örneklerinde olduğu gibi sahada varlığını ve etkinliğini artırmış, Suriyeli muhaliflerinin yanı sıra siviller için de bir yaşam alanı oluşturmuştur. Türkiye İdlib üzerinde Ruslarla yürüteceği müzakerelerle yaklaşık 3 milyon sivilin yaşadığı bölgeyi büyük bir insani krizden kurtarma çabasıdayken bölgeye yönelik askeri tahkimatını da artırmaktadır.

Yedi yılı geçkin zamandır süren Suriye iç savaşından alınabilecek derslerden birisi masada verilen sözlerin değil sahadaki fiili durumun belirleyici olduğudur. Rusya, İran ve rejim güçlerinin Astana sürecinde verdikleri sözlerden ziyade sahadaki duruma göre hareket ettikleri görülmektedir. İdlib bölgesindeki çatışmalar büyük oranda durmuş olsa da hava saldırıları devam etmektedir. Türkiye'nin, Rusya ve rejim hava kuvvetlerini Suriye hava sahası içinde fiilen durdurması mümkün olmadığından diplomatik yollarla hava saldırılarını mümkün olduğunca azaltmak için çabalaması gerekmektedir. Ayrıca HTŞ ve diğer radikal örgütlerin İdlib'deki varlıkları azaltılarak Rusya ve rejimin bölgeye yönelik hava hareketleri için öne sürdüğü bahaneleri ellerinden alınmalıdır. Bu bağlamda Cephetü'l-Tahrir Suriye, Vatanîye Cephesi, Ceyşu'l-Ahrar, Sukuruş-Şam Tugayları'nın bir araya gelerek Cephetü'l-Vatanîye lil-Tahrir'i kurması oldukça önemlidir. Kurulan yeni yapı HTŞ'yi dengeleyebilecek ve hatta zayıflatacak bir güce sahipken Rusya'nın İdlib'i hedef alabilmek için ileri sürdüğü HTŞ/Hurase'd-Din ve iltisaklı yapılar kartı elinden alınabilir. Türkiye muhalif grupları bir araya getirerek bir güç temerküzü oluşturacak çatı yapılanmayı desteklemekte, HTŞ ve iltisaklı gruplarla bir çatışma olmadan bu yapıların dağılması ve içerisindeki

yerli unsurların yeni çatı yapılanmaya katılmasını temin etmeye gayret göstermektedir.

Yine de İdlib'de muhalifler arası dengelerin kolay kolay istikrara kavuşamayacağı değerlendirilebilir. Farklı ideoloji ve vizyonların ön plana çıktığı gruplar arasında yaşanan çatışmaların yakın dönemde yeniden tekrarlanmayacağını da bir garantisi bulunmamaktadır. Böylesi bir gelişmenin halihazırdaki insani krizi daha da derinleştireceği öngörülebilir. Türkiye'nin mezkur senaryolara hazırlıklı olması gerekmektedir. Suriye'deki çatışmaların sonlanması ve Astana sürecinin nihayete erip siyasal bir çözüm üretilmesi açısından Türkiye'nin muhalifleri tek bir çatı altında toplaması önem arz ederken rejim ve müttefiklerinin İdlib'e yönelik saldırgan tavırlarından vazgeçmeleri ve hava saldırılarını durdurmaları da elzemdir. Ancak rejimin Doğu Guta, Kuzey Humus ve Dera'daki kazanımlarının ardından İdlib'deki muhalifleri de elimine ederek

askeri açıdan Suriye muhalefetini ve devrimci güçleri tamamen etkisiz hale getirmeyi arzuladığı görülmektedir. Türkiye Rusya ile yürüteceği askeri diplomasi yoluyla rejimin böyle bir hamle yapmasını engellemek durumundadır.

Nihayetinde yaklaşık 3 milyon sivilin yaşadığı ve muhalifler için her anlamda son kale konumuna gelen İdlib'in muhafazası Suriye'nin geleceğinde siyasal bir çözümü hayata geçirecek kapsayıcı ve kuşatıcı yeni bir siyasal yapının inşası için önem arz etmektedir. Astana süreci kapsamında yürütülen yeni anayasa yapımı ve atılacak diğer ilgili adımlarda da rejim üzerine bir baskı unsuru olarak varlığını sürdürmek durumundadır. İdlib'in muhafazası Türkiye açısından ise olası mülteci akınlarından korunmaktan FKH ve ZDH bölgelerindeki nüfuzuna, PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG ile yürütülen mücadeleden Suriye'nin geleceğine ilişkin müzakerelerde söz sahibi olmaya kadar geniş bir spektrumda önem arz etmektedir.

2011'den bu yana devam etmekte olan ve yakın tarihte yaşanan en kanlı çatışmalardan birisi olan Suriye krizinde Esed rejiminin askeri kazanımlarının ardından İdlib bölgesi muhaliflerin son kalesi konumuna gelmiş durumdadır. İdlib'i yeniden kontrol etmek istediğini açık bir şekilde ifade eden Esed rejiminin şehre saldırma kararının Rusya ve İran'ın onayı ve desteği olmadan gerçekleşmeyeceği söylenebilir. Özellikle Rusya'nın artan nüfuzu İdlib gibi önemli bir meselede Esed rejiminin tek başına karar alma imkanını sınırlamaktadır. Diğer yandan yedi yıldır devam eden çatışma ve "yıpratma savaşı"ndan dolayı Esed rejiminin askeri gücü gittikçe aşınmış ve insan kaynakları tükenmiştir. Oldukça sınırlı bir mobilize güce sahip olan, hem insan kaynağı hem de askeri teçhizat açısından zayıf duruma düşen Esed rejiminin muhaliflerin son kalesi haline gelmiş, on binlerce savaşçının olduğu İdlib bölgesine yapacağı hamlenin kolay olmayacağı aşikardır. Bu hususlar dikkate alındığında Esed rejiminin İdlib'e saldırma kararının ancak Rusya'nın onayı ve kapsamlı desteği halinde gerçekleşebileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu durum Esed rejiminin kendi imkanlarıyla Kuzey Hama ve Kuzeybatı Lazkiye'de sınırlı hareketler düzenleyemeyeceği anlamına gelmeyecektir.

Türkiye, Rusya ile yürüttüğü müzakereler neticesinde Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketleri örneğinde olduğu gibi sahadaki varlığını ve etkinliğini artırarak Suriyeli muhaliflerin yanı sıra siviller için de bir yaşam alanı oluşturmuştur. Astana süreci ve çatışmasızlık anlaşmasının neticesinde İdlib bölgesinde on iki farklı gözlem noktası tesis eden Türkiye İdlib üzerinde Ruslarla yürüteceği müzakerelerle ve sahada muhalefeti birleştirecek ve radikal unsurları elimine edecek adımlarla yaklaşık 3 milyon sivilin yaşadığı bölgeyi büyük bir insani krizden kurtarabilir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org